

des de cap a l'any 800) del nom que entre ells designava el calçat. Heus aquí, encara, una conseqüència de la influència de l'exèrcit d'ocupació de Renània sobre el vestir dels romans del Limes, i sobre la seva terminologia, a afegir als fets que aplego en la meua conferència de París, de 1976 (publ. en *Els Marges*, gener 1979).

Amb l'evolució posterior de la moda, les mitges en els segles medievals es van anar portant cada vegada més llargues fins a convertir-se en una peça de vestir que cobria des dels peus fins a la cintura, però van seguir aplicant-los el nom antic; i quan, en el S. xvi, aquesta peça va dividir-se en dues parts, la que cobria l'abdomen i part de les cuixes va continuar portant el nom de *calces*, i la resta prengué el de *calcees*, calçilles i *mitges calces*, el qual s'abreujà en *mitges*.

Per a aquesta evolució històrica veg. Jaberg, *W. u. S.* IX, 137-172, i cf. DCEC I, 603. L'evolució encara no és acabada en temps d'OPou (*ThPu.*, a. 1575, p. 307): «los baxos o miges calces: caligae, -garum; canons de calces: genuales». Modernament en català ha quedat fixada en termes que, en el País Valencià, s'anomenen *calces* allò que en el Princ. es coneix per *mitges*; *calces* amb aquest valor arribava, a la fi del segle passat, encara fins a Tortosa i la Ribera de l'Ebre («*calces*: calsillas o mitjas», Arabía, *Misc. Folk.*, p. 163), fins al Matarranya (*calces* 'mitges' a Bellmunt de Mesquí, 1936) i fins a l'alt-aragonès d'Ansó (1935); el vestit típic dels vells és encara les *calces de llana* ('mitges') a la Vall de Gallinera. D'altra banda *calça*, a les parts més conservadores del Princ., en la combinació *calça curta*, s'aplicà als pantalons curts de la indumentària de l'home del camp, cosa encara ben coneguda en cat. occidental en el primer terç del nostre segle, tant al Sud com al Nord (Aneu, La Pobla de Cérvoles, 1933-35).

«Fer *calça*, brodar y fer punt de ganxo» és el que feien les dones a Alcoi, Martí i Gadea (*Terra del Xè* I, 280); i avui, figuradament, s'usa aquesta dita per al moviment tremolat i quasi convulsiu del qui té calfreds («*fe calça*: espeluznos de frío», *Canyissaes*, 126).

DERIV.: *Calceter* [1507 «que fa *calces*: sartor caligarius», Busa-Nebr. B-II-1.18; «caligarius», OPou, *ThPu.*, 162; «sartor, -oris», *DTol.*, 1670; «tibialium sartor», id. 1757], i més generalment *calçater* [1443, 1565, pron. així encara fins avui a Tortosa, etc.; Vergés Paulí, *Espurnes* v, 91] 'el qui fa mitges o calces', segurament deriv. directe de *calça*, amb sufix *-ater*; d'ell s'extragué *calceta* deriv. cast. i cat. (cf. DCEC I, 603a34-40), mot recent en castellà per a 'mitja' i amb sufix rar en aquesta llengua, poc genuí, mot rar i recent en la nostra; ¹ *calceiti* només usual en parlars valencians i mall. i de genuïtat ben dubtosa: en castellà és derivat —i només modern— de llur *calceta*.

El vell deriv. cat. fou *calcilla*, *-illes* [1640, *DAG.*, 1645]: era encara ben viu en els primers decenniis del segle, en la major part del cat. occid.: «came-ta de mitja per a dur davall dels calçons», Priorat (JBru, *Misc. Folk.* d'Arabía, 154), 'mitja o mitjó llarg

que no cobria el peu', pertanyent a la indumentària típica dels homes de l'Ebre i les Garrigues (Pobla de Cérvoles, Ribera, 1926, 1935; P. Coromines, *Silèni*, § 17, p. 218), però també ho deien els vells en lloc de 'mitges' a Cardós i V. Ferrera, i seguia en ús per l'Alt Aragó, per a les mitges típiques de l'home del país (Gistau, Bielsa, 1965).

Calçó [S. xv], generalment *calçons*, especialment viu i autòcton a les Illes i cat. occidental: *kalsóns* 'espècie de saragüells mallorquins', Estellencs (1964); *kalsóns* mall. els ben parlants (Manacor) però vulgar *kolsóns* (Àriany, Binissalem, *BDLC* IV, 248); *calçons ruats* formen el vestit típic a Eivissa (St. Vicent, 1963); en cat. occid. de les comarques muntanyoses el vell vestit local comprenia els *calçons de cuiró* (Garrigues, Vall Ferrera), que anaven damunt de la calcilla, tant a Aneu com a la P. de Cérvoles (1933). *Calçonar*. *Calçoner*. *Calçonets*.

Calçots [1625] 'pantalons curts', 'funda ---' (d'on *calçotets* —1674— *calçotes*, *calçoti*); com a nom del ceballot o ceba bifurcada, pròpia de Valls, i que ha donat lloc al plat típic de la *calçotada* de la zona Valls-Sitges [famosa ja en els anys 1920-30];² no es comprèn gaire aquest mot si és derivat del que sembla: és difícil que vingui d'un nom de pantalons i fins de funda, quan precisament la tavella es llença i els *calçots* són els grossos bulbs de ceba: ¿no vindria de *cauçot* < *capçot* (cf. *capça* 'panotxa', etc.)? Qui sap si fóra ja relíquia dels orígens vallencs (**qabsat* forma que el parlar morisc local hauria donat a un congènere mossàrab del cat. *capçat*). O bé el mossarabisme podria ser una deformació d'ASCALONIA 'escalunya', semblant al fr. *échalotte* (car si no m'enganyo els calçots són molt semblants a l'escalunya): **escalot(a)* > mossàrab **acalsot(a)*, amb una metàtesi fomentada per l'etimologia popular.

Calçut 'de calces grosses o peludes' pall. (*AlcM*); *calçuts* és el motiu que donen a les valls de Flamicell i d'Aneu a la gent d'Aguiró (m'escriu Pol).

Calçar [S. XIII]: «com lo sabater vench al jutge *caussar* les sabates ---», Lluïl (*Merav.* III, 125); «*calçar*: calceo, -are», OPou (*ThPu.*, 307); *calçador* («*de cuyro o de os o de ferro o de llató*: calceatorium ---»), OPou [id.]; *calçadura*, *calçament* [així o *calciament* ja S. XIV, *AlcM*]. *Calçat* [1479], generalitzat avui en el Princ., però abans el sinònim *calcer* havia tingut una extensió molt més general, i és el que apareix repetidament en el S. XIII en les *VidesR* (així i var. *caucer*, *calser*, veg. el gloss.): és el que resta en vigor a tot el País Valencià i fins a la Rib. d'Ebre («grans masies on la gent --- llevat de roba o *calcer*, tot ho té a casa», Bladé, *Benissanet*, p. 86), derivat directe del ll. CALCEUS 'sabata', que és encara el mot usat a les Garrigues i Baix Segre (Maials, La Granja, Massalcoreig, 1935) i a Ribagorça; des d'on continua *kaldéro* en aragonès, des del parlar xurro de Vilafermosa (1935), fins al de la punta NO. del país (Ansó, 1934, Echo, *RLiR* XI, 227), on ja s'usava a l'Edat Mitjana.³ *Calçol* [1258 i mall.].

Descalçar [S. XIII, Lluïl, *Blanq.*, *NCL* I, 271.13,